

ANGELOVICS HELGA

Vay Miklós Zemplén megyei közéleti pályakezdése (1825–1831)

A jelentős konzervatív politikus, Vay Miklós báró 1802. április 29-én született Alsószolcán, Borsod vármegyében a nagytiszteletnek örvendő Vay Miklós tábornok és Adelsheim Johanna elsőszülött fiaként. Az 1820-as években jogi és műszaki tanulmányai után bekapcsolódott a politikai életbe. Felkészültségének, tájékozottságának, közéleti elkötelezettségének és nem utolsósorban családjának köszönhetően gyorsan emelkedett a megyei hivatalnok pályán.¹

Dolgozatomban Vay közéleti pályájának kezdeti, 1825 és 1831 közötti, Zemplén megyei szakaszát mutatom be, melynek vizsgálatát indokolja, hogy a későbbi életút alakulásában ezek az évek kulcsfontosságúak. Vay a megyei szintű igazgatási és igazságszolgáltatási gyakorlat mellett a politika világát is ekkor ismeri meg közelebbről, s ezzel összefüggésben a kormányzat felé történő orientációjának első jelei is ekkor mutatkoznak meg. Másrészt erről az életszakasról sem készült még részletes elemzés. Rövidebb, áttekintő-ismertető jellegű művek születtek csak, illetve egyéb tárgyú munkák érintőlegesen foglalkoztak a témával.² Vay életútjának zempléni korszakáról behatóbb információkat elsődlegesen a fennmaradt levéltári, kéziratári források és feljegyzések nyújtanak.³

¹ Érdemes röviden összefoglalni Vay Miklós (1802–1894) életútjának főbb állomásait: Zemplén megyében kezdte meg közszerelését, ahol 1825-ben al-, majd főjegyző lett. 1827-ben a megye alispánja, majd 1830-ban országgyűlési követe. 1831 és 1845 között Borsod megye főispáni helytartója. A ranglétrán történő emelkedése a reformkorban töretlen volt: 1832-ben a királyi tábla táblabírája; 1841-ben a hétszemélyes tábla táblabírája, majd 1845-ben a budai helytartótanács első tanácsosa lett. A szabadságharc bukása után azonban karrierjében mély hullámvölgyek jelentkeztek. Egyszer szédületes magasságokba emelkedett – kormányzói tisztség felajánlása –, máskor egészen mélyre – halálra ítélték – zuhant. 1853-ban amnesztiát kapott az uralkodótól, és ezt követően 1859-ig birtokain visszavonultan élt. 1859-ben a protestáns pátens elleni harc egyik „vezére”, majd 1860–1861 között főkancellár. A következő állomás életében Borsod vármegye főispáni hivatala (1865–1867). Ezt követően is élete végéig részt vett az országgyűlés munkájában, 1888 és 1892 között a főrendiház elnökeként.

² A témát tárgyaló fontosabb szakirodalom: Völgyesi Orsolya: *Etika és politika: Kazinczy és az 1827-es Zemplén vármegyei tisztújítás*. In: Völgyesi Orsolya: Írók, szerepek, stratégiák. Budapest, 2010. 31–45.; Jókai Etelke (ford. és közread.): *Emlékek: Vay Miklósné Adelsheim Johanna leveleiből*. Budapest, 1888.; Petneki Áron (szerk.) – Lévay József. (bev.): *Emléklapok vajai báró Vay Miklós életéből*. Miskolc, 1999.

³ Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára Sátoraljátűhelyi Fióklevegtár (a továbbiakban: MNL OL B.-A.-Z. m. Lt. SFL) IV. 2001/g (Zemplén Vármegye Nemesi Közgyűlésének, Bizottmányának és Haynau-féle közigazgatásának iratai. Közgyűlési és megyei közigazgatási jegyzőkönyvek); Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei, Levéltára (a továbbiakban: SRKL) K. kk. I. 4 (Vay család golopi levéltára. Vay Miklós kancellár iratai (1823–1894. Zemplén vármegyei jegyző és alispán I. 1825–1828.) 22. cs.; Debreceni Egyetemi Könyvtár

Munkám során figyelmemet Vay Miklós megyei működéskére összpontosítom. Ennek ke- reteként röviden kitérek Zemplén megye és általában a megyei tisztviselői kar bemutatására, majd ismertetem Vay al- és főjegyzői, illetve táblabírói kinevezését, fontosabb feladatait. Részletesebben az 1827-es Zemplén vármegyei tisztújítással, ennek előzményével, informá- lis kontextusával, valamint Vay alispáni tevékenységével foglalkozom, kitérve támogatói bá- zisára és kapcsolati hálójára, amely későbbi pályájának alakulását nagyban meghatározta.

Zemplén vármegye

A 19. század elején Zemplén vármegye 6000 km² kiterjedésével⁴ területileg és 280 610 lako- sával a népességi rangsorban is a 8. helyet foglalta el a törvényhatóságok között.⁵ Ha azon- ban a népsűrűségi adatokat vetjük össze, akkor 1787 és 1828 között a középmezőnyben, a 20–25. helyen állt.⁶ Felszínének és gazdálkodásának változatossága, sűrű településhálózata jelentős különbségek kialakulásához vezetett a megye déli, középső és északi területei kö- zött.⁷ Emellett lakossága nemzetiségi és vallási szempontból is erősen tagolt volt, de a vá- lasztó nemesség döntő része valamelyik protestáns felekezethez tartozott. Többségük a sze- rencsi, tokaji és pataki kerületekben, azaz a református tömbökben élt.⁸

Témánk szempontjából fontos kiemelni, hogy politikai tekintetben is élesen elkülönülő nézetek uralkodtak a megyében, melyek számos ellentmondást, feszültséget eredményeztek. Példaként említhetők az 1822–1823. évi események. Mint ismert, Zemplén is azon törvény- hatóságok közé tartozott, ahová királyi biztost küldtek ki az adó- és újoncmegajánlás ügyé- ben kiadott rendeletek végrehajtása érdekében.⁹ S bár az udvar engedve a megyék követelé- sének, 1825-ben, majd 1830-ban is országgyűlést hívott össze, Zemplén a fent említett előz- mények következtében továbbra is folytatta a sérelmi politikát. Ugyanakkor a megyék több- ségével együtt 1830-ban fellépett a már az országgyűlés előtt elkészült új operátumok ki- nyomtatása és a megyéknek eljuttatása ügyében.

Kézirattári Különgyűjteménye (a továbbiakban: DEK Kt.) Várad Szabó János irathagyatéka.; Ma- gyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Kézirattár (a továbbiakban: MTA KIK Kt) K 624. (Kazinczy Ferenc kéziratos hagyatéka. Zemplény Várm.[egye] Restauráció. 1827. 46–55.)

⁴ Erdmann Gyula adatait az osztrák katonai újrafelvétel alapján közölte. Erdmann Gyula: *Zemplén megye társadalma a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet időszakában*. In: Erdész Ádám – Á. Varga László (összeáll.): *Történelem és levéltár. Válogatás Erdmann Gyula írásából*. Gyula, 2004. 140. A hagyományos történeti irodalom ugyanakkor 6300 km²-rel számol Borovszky Samu nyomán. Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Zemplén vármegye és Sátoraljaújhely r. t. város*. Budapest, 1905. 1.

⁵ Erdmann: *Zemplén megye társadalma*, 138.

⁶ Erdmann: *Zemplén megye társadalma*, 140.

⁷ A megyei nemesség elhelyezkedéséről, tagozódásáról, jövedelmi viszonyairól ifj. Barta János és Erdmann Gyula kutatásainak köszönhetően viszonylag pontos képet kaphatunk. Erre lásd: Erdmann: *Zemplén megye társadalma*, 135–213.; Ifj. Barta János: „*Ha Zemplén vármegyét az útás vizsgálja...*” *Gazdálkodás és társadalom Zemplén megyében a 18. század végén*. Debrecen, 2009.

⁸ A népesség 1828–1869 közötti vallási megoszlására lásd: Erdmann: *Zemplén megye társadalma*, 148.; B. Lukács Ágnes: *Magyarország népessége törvényhatóságok szerint az 1820-as években*. Történeti Statisztikai Füzetek, 1. évf. (1978) 20–21. sz. 54.

⁹ Erre lásd Erdmann Gyula: *Zemplén vármegye reformellenzéke 1830–6*. Miskolc 1989. 8–11.; Völ- gyesi Orsolya: *Kazinczy és az 1822–23-as megyei ellenállás*. In: Czifra Mariann (szerk.): *Leleplezett mellszobor. Nyomozások Kazinczy birtokán*. Budapest, 2009. 173–198.

Vay Miklós tehát az egyik legzajosabb időszakában kezdett közelebről megismerkedni a megyei politika világával, és a szóban forgó események sodrában szerezhette meg első fontos korélményeit.

Vay Miklós közéleti pályakezdése

A vármegyék a korszakban széles körű politikai, önkormányzati, közigazgatási és törvénykezési hatósággal rendelkeztek. Számos esetben a hatékonyság érdekében egymással szövetkeztek, és politikai jellegű ügyeiket szervezetenként is összehangolták, együttesen jártak el. Bizonyos időszakokban a kormányzati hatalmat erősíteni kívánó kísérletek elleni küzdelmeknek, a rendi és nemzeti függetlenségi mozgalmaknak a bástyái és a nemzeti ellenállás központjai lettek.

A vármegye átfogó, legfontosabb irányító testületi szerve a főispán vagy az alispán által összehívott közgyűlés volt, amelyen minden, a megyében lakó vagy birtokkal rendelkező nemesnek joga volt megjelenni és a döntéshozatalban részt venni. A megyei önkormányzat és igazságszolgáltatás egyre több teendőjének ellátására számos tisztségből összetevődő megyei tisztviselőkar (*magistratus*) épült ki.¹⁰ A vármegye élén a főispán állt, akit a király nevezett ki, illetve ő is menthette fel. Az uralkodó a főispán mellé – aki valamilyen okból nem tudta ellátni tisztségét az adott megyében – gyakran főispáni helyettest (főispáni helytartó, adminisztrátor) is kinevezett. A tárgyaló időszakban azonban vármegyei hivatali vezető szerepük többnyire alkalmi volt. A tényleges igazgatást a tiszttikar végezte az alispán vezetésével, aki a vármegyei önkormányzat első számú választott tisztviselője és egyben a megyei bíróság elnöke volt. Munkáját a másodalispán segítette.¹¹ Az írásbeliséggel kapcsolatos feladatok a jegyzőségre tartoztak. A hivatal élén a főjegyző állt, neki voltak alárendelve az aljegyzők. A jegyzők szerkesztették a megyegyűlések és az ítélszék jegyzőkönyveit, ők foglalták írásba a határozatokat és döntéseket, a feliratokat és átiratokat, gondoskodtak arról, hogy a megyei hivatalokhoz eljussanak a különböző rendeletek, az őket érintő dokumentumok. Emellett ők terjesztették elő a közgyűlések és a törvényszékek napirendjén szereplő ügyeket.¹² A vármegyei hivatalnokok szolgálatukért fizetést kaptak. Ugyanakkor a vármegye tiszttikara jelentős mértékben támaszkodhatott a fizetés nélküli, tiszteletbeli hivatalnokok munkájára, akik társadalmi presztízs, későbbi karrierjük reményében szolgálták megyéjüket. A fiatal tisztviselőjelöltek számára a tiszteletbeli állásvállalás fontos lépcsőfok volt, hiszen ezzel egyrészt szakmai tapasztalatot, másrészt elismertséget szerezhettek, ami jelentős mértékben megkönnyítette hivatali előmenetelüket.

Az 1825. május 10-én Sátoraljaujhelyen tartott Zemplén vármegyei közgyűlésen Szilassy József főispáni helytartó Vay Miklóst honorarius, azaz tiszteletbeli (becsületbeli) első aljegyzővé nevezte ki.¹³ Édesanyja egyik leveléből tudjuk, hogy fia „igen meg van elégedve, mint hogy első”.¹⁴ Az ifjú báró ezáltal közelebb került a megyei ügyvitel, ügykezelés vérkeringéséhez. Bár címei, rangja nem kötelezték az adminisztrációban való tényleges részvételre, Vay, ha nem is rendszeresen, a fontosabb ügyeket tárgyaló gyűléseken, rangos eseményeken –

¹⁰ A reformkori vármegyék tisztviselőiről lásd: Ifj. Palugyay Imre: *Megye – rendszer hajdan és most*. II. Pest, 1844.

¹¹ Csizmadia Andor (szerk.): *Magyar állam- és jogtörténet*. Budapest, 1997. 199–200.

¹² Pap József: *Magyarország vármegyei tiszttikara a reformkor végétől a kiegyezésig*. Szeged, 2003. 39.

¹³ Vay tiszteletbeli aljegyzői kinevezése: Sátoraljaujhely, 1825. máj. 10. MNL OL B.- A.- Z. m. Lt. SFL. IV. 2001/g. jkv.1825: 511.

¹⁴ Vay Miklósné levele fiához, Vay Lajoshoz. 1825. máj. 27. DEK Kt. MS.32/2550.

például országgyűlési követválasztás – részt vett, és néhány jegyzőkönyvi bejegyzésnél mint „feljegyző” is találkozhatunk nevével. Emellett Dókus László főjegyző hozzá írt leveleiből tudjuk, hogy az elmaradt akták regesztrálásában is segített.¹⁵ Kazinczy említést tett egyik feljegyzésében arról, hogy az ifjú báró nagy szorgalommal és hozzáértéssel látta el feladatát. Mindemellett rendszeresen ebédeket adott a közgyűlések alkalmával, „midőn pedig neve napja volt, minden gratulánsa nála evett, ivott”.¹⁶ Ekkor a „csürhe nép vagy magától, vagy mivel valaki a szájába adá a sipot, eljövén a vacsorától, tele torokkal kiáltozá, hogy Vice-Ispánná Báró Vayt kell tenni”.¹⁷ Mindennek ellenére a kortársak közül sokan úgy vélték, Vay – más arisztokratákhoz hasonlóan, mint például báró Apponyi György – nem vágyik megyei karrierre, s kinevezését csupán formalitásnak tekinti.

Vay azonban hamarosan tovább emelkedett a megyei ranglétrán. A következő lépcsőfok – még az országgyűlés ideje alatt – az 1827. május 1-jén tartott zempléni „heves” közgyűlésen tiszteletbeli főjegyzővé történő kinevezése volt.¹⁸ Ez már tekintélyes „állásnak” számított, a harmadik legmagasabb a megyei hivatalok közül. Előléptetését a közügyek intézése terén bizonyított tehetsége mellett a családja iránt megnyilvánuló tiszteletnek és édesapja érdemeinek köszönhette, illetve az időközben kiépített kapcsolati hálójának, főként a főispáni helyettes baráti támogatásának.¹⁹

Mint utaltam rá, Vay a jegyzősége alatt összehívott kisebb megyei, illetve közgyűlésekről nagyrészt távol maradt, aminek egyik fő oka az 1825–1827. évi diétán való részvétele lehetett. Az országgyűlésen gróf Bethlen János és özvegy báró Vay Dánielné gróf Wartensleben Eszter képviselőként mint távollévő követ vett részt, elsősorban azért, hogy tanuljon, tapasztalatokat szerezzen.²⁰ Bár különböző, főként reprezentatív küldöttségek tagjai közé beválasztották – jelen volt például az uralkodót az országgyűlésre meghívók vagy a primási palota előtt a királyt és a királynét fogadók között is –, de ekkoriban még nem vitt nagy szerepet.²¹ Vay a vármegye működését azonban nemcsak az említett hivatalokon keresztül ismerte meg, hanem mint táblabíró is.

A táblabíró az 1848-ban felszámolt „feudális systema”, a rendi Magyarország emblematikus figurájaként rögzült a magyar köztudatban. A korszakban a táblabírói kinevezés tiszteletbeli megbízatásnak számított, a köz érdekében végzett bírósági és közigazgatási munkáért állandó fizetés rendszerint nem járt, ami feltételezte, hogy az aktív táblabírák általában az anyagilag (viszonylag) független, jobb módú köznemesek közül kerültek ki.²² Ugyanakkor a 19. század első felében a megyénként már százas nagyságrenddel mérhető táblabírák nem-

¹⁵ Dókus László levele Vay Miklóshoz. Sátoraljaújhely, 1825. júl. 29., dec. 29. SRKL K. kk. I. 4. 22. cs.

¹⁶ MTA KIK Kt. K 624. 47a–b.

¹⁷ MTA KIK Kt. K 624. 47b.

¹⁸ Vay tiszteletbeli főjegyzői kinevezése: Sátoraljaújhely, 1827. máj. 1. MNL OL B.- A.- Z. m. Lt. SFL. IV. 2001/g. jkv.1827: 413.

¹⁹ Vay Miklós generális életéről, munkásságáról lásd: Szakály Orsolya: Egy vállalkozó főnemes. Vay Miklós (1756–1824). Budapest, 2003.; a Vay családra tagjaira lásd: Angelovics Helga: *A vajai Vay család: Vay Miklós báró (1802–1894) ősei*. Zempléni Múzsza, 17. évf. (2017) 4. sz. 13–23.

²⁰ Pálmány Béla: *A reformkori magyar országgyűlések történeti almanachja 1825–1848*. 2. köt. Budapest, 2011. 2258.

²¹ Pálmány: *A reformkori magyar országgyűlések történeti almanachja*, II. 2264., 2266.

²² Hudi József: *Táblabírák a reformkori vármegyei közéletben*. In: Kövér György (szerk.): *Zsombékok. Középosztályok és iskoláztatás Magyarországon a 19. század elejétől a 20. század közepéig*. Társadalomtörténeti tanulmányok. Budapest, 2006. 39. A táblabírák törvényszéki működésére lásd: *Kossuth Lajos, az ügyvéd*. Gyűjt. vál. és összeáll: Sik Ferenc. Budapest, 1978. 71–107.

csak a vármegyei bíraskodásba és közigazgatásba kapcsolódtak be, hanem a politikai és kulturális életben is egyre nagyobb befolyásra tettek szert.²³

Vayt Zemplén megyei táblabírának az 1825. május 9-én tartott közgyűlésen nevezte ki a főispáni helytartó, ekkor negyvenkét társával együtt le is tette hivatali esküjét.²⁴ Érdemes regisztrálni, hogy a táblabírák tömeges kinevezésére általában a tisztújító közgyűléseken került sor, ám mivel a háromévenként esedékes restaurációt csak részben hajtották végre, két tisztújítás között is történtek kinevezések, mint jelen esetben is.

Kazinczy, szintén táblabíróként Vaynak öt *sedriai* (megyei törvényszék) referálásán is jelen volt, és feljegyzése szerint az ifjú báró „kötelességeit dicséretesen vitte”, s mint írta: „...csudáltam elméjét, szorgalmát, elkészültségét.”²⁵ Ha felteszem is, hogy Fiskálisa Szabó Károly végigtekintette az Extractusait, a mi Vaynak gyalázatára nincs: nem lehetne nem álmélkodnom, midőn a Referáda alatt papirosaiba nem tekintve” tartotta beszámolóját.²⁶ Bár Kazinczy általában elfogultan nyilatkozott a Vay család tagjairól, az ifjú báró szorgalmáról, igyekezetéről írtaknak hitelt adhatunk.²⁷

Vay táblabíróként nemcsak Zemplénben, hanem a szomszédos Borsod vármegyében is tevékenykedett. Kinevezését – a főispán, Klobusitzky József levele szerint, melyet az 1825. február 18-ai közgyűlésen ismertettek – mind „jeles tulajdonságainál, mind néhai kedves emlékezetű Atyja megkülönböztetett jobbágyi és hazafiúi érdemeinél fogva” érdemelte ki.²⁸ Kinevezésével tehát – csakúgy, mint Zemplénben – ekkor még sokkal inkább származásából és rangjából fakadó ismertséget, semmint közéleti munkásságát ismerték el. A táblabírói cím azonban nem pusztán nagyobb társadalmi rangot, tekintélyt jelentett számára, hanem újabb hivatali elfoglaltságot és kötelezettséget is. Példaként említhető, hogy 1825-ben ő is tagja lett a Borsod vármegye országgyűlési követutasítását kidolgozó deputációnak.²⁹ Megjegyzendő, hogy e bizottság elnöki tisztét unokatestvére, Vay Ábrahám, Borsod megye első alispánja töltötte be, így feltehetően döntő szerepe volt Vay kinevezésében.³⁰

²³ A vármegyei kiküldetésben eljáró táblabírák a többi tisztségviselővel együtt napidíjat (*diurnum*) kaptak, így anyagilag is érdekelték voltak a hivatalviselésben. Béli Gábor: *Magyar jogtörténet az államalapítástól 1848-ig*. Pécs, 1995. 103.

²⁴ Vay táblabírói kinevezése: Sátoraljaújhely, 1825. máj. 9. MNL OL B.- A.- Z. m. Lt. SFL. IV. 2001/g. jkv. 1825: 506.

²⁵ Kazinczyt Dókus László akkori főügyessel és Fekete Károly aljegyzővel együtt 1815-ben kérték fel a Zemplén vármegyei levéltár rendezésére. Majd 1820–1831 között a sátoraljaújhelyi levéltárban dolgozott mint „az Archivum revisiójában foglalatostkodó Táblabíró”.

²⁶ MTA KIK Kt. K 624. 47b.

²⁷ A magyar nyelv ügye, annak előmozdítása kiváltképp fontos volt a Vay család tagjainak, s ezen a téren tett fáradozásaikkal kivívták Kazinczy elismerését, barátságát. Ennek egyik szimbóluma, hogy Kazinczy leányának, Eugéniának 1809-ben Vay Miklós generális lett a keresztapja. 1810-ben pedig Vay Ábrahám feleségül vette Kazinczy unokatestvérét, Kazinczy Zsófiát, ami által a két család még szorosabb kapcsolatba került egymással.

Kazinczy mindemellett különleges figyelmet fordított a hozzá közel álló személyek gyermekeinek neveltetésére, fejlődésére: Vay Miklós és Lajos, valamint Vay Ábrahám mellett például ifj. Wesselényi Miklósról is.

²⁸ A táblabírói esküt a május 7-én tartott közgyűlésen tette le. MNL OL B.- A.- Z. m. Lt. IV. 501/a. (Borsod Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai. Közgyűlési, részgyűlési és törvényszéki jegyzőkönyvek. 1569–1847) 1825: 1608.

²⁹ A deputáció tagjaira: Miskolc, 1825. júl. 27-ei kisgyűlés. MNL OL B.- A.- Z. m. Lt. IV. 501/a. jkv. 1825: 2481.

³⁰ Vay Ábrahám (1789–1855): 1825 és 1830 között Borsod megye alispánja. 1825-ben Borsod megye országgyűlési követévé is megválasztották. A megye főispánjával, Reviczky Ádám gróffal jó viszonyt

Az 1827-es Zemplén vármegyei tisztújítás

A vármegyék politikai életének egyik legjelentősebb eseménye volt a vármegyei hivatalok élén álló tisztviselők választása, a restauráció. Zemplén megyében az 1825–1827-es országgyűlést követően, a rendek többszöri kérésének engedve, hét év után hívtak össze tisztújító közgyűlést.³¹ Ez a közgyűlés Vay Miklós politikai pályafutásában jelentős előrelépést eredményezett, hiszen első alispánná választották, noha még csak huszonöt éves volt. Ezáltal megyéjének tényleges vezetője lett.

Mint látni fogjuk, a korteskedést, a politikai és vallási alapon szerveződött pártoskodásokat és az ezzel összefüggő etetések-etatásokat, szavazatvásárlásokat, illetve az erőszakos, egyes esetekben tettelegességgel fajúló tumultuózus jeleneteket az 1819-ben kiadott restaurációs (votizációs) rendelet, illetve ennek 1827. évi szeptemberi módosítása ellenére sem sikerült visszaszorítani. Sőt azok éppen elősegítették mindezt.³²

A tisztújításról és annak közvetlen előzményeiről Kazinczy Ferencnek a Magyar Tudományos Akadémia kéziratárában őrzött feljegyzéseiből és Vay Miklósné Adelsheim Johanna leveleiből kaphatunk részletes, átfogó képet.³³

A vármegye élére 1825-ben Szilassy József, a Hétszemélyes tábla bírása személyében református főispáni helytartót nevezett ki a király, aki azonban nem ismerte kellőképpen a zempléni viszonyokat, és ismereteit elsősorban Dókus László főjegyző jelentéseire alapozta.³⁴ Annak érdekében, hogy pártossággal, részrehajlással ne vádolják, számos esetben a mágnásoknak és a katolikusoknak kedvezett.³⁵

A vallási felekezethez való tartozás meghatározó tényező volt ezekben az időkben, melynek jelentőségét Kazinczy is hangsúlyozta egyik levelében.³⁶ Tőle tudjuk, hogy már 1825-ben az országgyűlésre készülve a követválasztás kapcsán „némely izgató a felekezetek között való békét is felzavarta”.³⁷ Ezzel összefüggésben Szemere István első alispán jelöltetése ellen is

ápol, aki nemcsak őt, hanem unokatestvérét, Miklóst is támogatta politikai pályáján. Miklóssal és testvérével, Lajossal Vay Ábrahám baráti kapcsolatot ápol, kezdetben segítette őket a megyei politikai közéletbe való beilleszkedésükben. Vay Ábrahám alispáni és országgyűlési követi tevékenységére részletesebben lásd: Dobrossy István: *Vay Ábrahám és a Magyar Tudományos Akadémia alapítása. (A Vay család szerepe Borsod vármegye történetében)*. In: Dobrossy István: (szerk.): *Tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémia megalapításáról*. Miskolc, 1997. 61–79.

³¹ Az 1723. 56. tc. értelmében tisztújítást háromévente kellett (volna) tartani.

³² A rendeletről bővebben lásd: Soós István: *Választások Magyarországon. Kísérletek a vármegyei tisztújítások „megreformálására” (1810–1821)*. Levéltári Közlemények, 80. évf. (2009) 65–156.

³³ MTA KIK Kt. K 624. 46–55.; *Emlékek*, 126–134.

³⁴ MTA KIK Kt. K. 624. 47b. Dókus jó viszonyt ápol Vayval is, segítette őt alispáni működése alatt. Vay második gyermekének, Henriknek 1830-ban ő lett a keresztapja. Dókus Lászlóról bővebben lásd: Bodnár Krisztián: *Dókus László végrendelete*. In: Csengeri Piroska – Tóth Arnold (szerk.): *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*. LV. (2016) 187–196. (http://www.hermuz.hu/hom/images/latogatoinknak/kiadvanyok/letoltheto_kiadvanyok/evkonyv_2016/04_Bodnar_Krisztian.pdf) (letöltés: 2018. szept. 10.)

³⁵ Közvetlenül beiktatása után többen éppen azt nehezményezték, hogy a saját felekezetéhez tartozókat részesíti előnyben, mivel Vay Miklóson kívül Kolosy Károly adóbehajtói vagy Kozma Miklós szolgabírói kinevezésével is reformátust helyezett előtérbe. Szilassy az ezt követő reakciók hatására változtatott politikáján.

³⁶ Kazinczy – gróf Desseffy Józsefnek. Széphalom. 1825. aug. 21. In: Kazinczy Ferenc összes művei. *Kazinczy Ferenc levelezése* (a továbbiakban: *KazLev.*) XIX. köt. Sajtó alá rendezte: Dr. Váczy János. Budapest, 1909. 389.

³⁷ Szy: *Kazinczy levelek*. Irodalomtörténeti Közlemények, 3. évf. (1893) 4. sz. 460. A vallási ellentétek hangsúlyosan szerepelnek a Reviczky Ádám grófhhoz írt megyebeli jelentésekben is. Magyar Nemzeti

többen felléptek. Végül, bár követte választották, de csak gróf Schmeidegg Ferenc után másodikként. Minderről Kazinczy a következőképpen számolt be Cserey Miklósnak: „Adminisztrátorunk oda vitte a dolgot, hogy e részben a Cath. és Mágánások nyerjenek nem okból, hanem kedvezésből. Sok ilyen történnek, s a tűz gerjed.”³⁸ A követek vallási szempontok szerint történő megválasztásának káros következményeit Balásházy János is hosszasan taglalta műveiben.³⁹

Erőviszonyok és esélyek a tisztújítás előtt

A mai értelemben vett pártokról sem Zemplénben, sem más megyében nem beszélhetünk a korszakban. Emellett fontos hangsúlyozni, hogy a nemesség nemcsak politikai meggyőződés és vallási hovatartozás szerint állt össze csoportokba. Sokat számított a családi-rokoni kapcsolat és a hivatali vagy más „lekötelezettség” is. Azonban ezek sem jelentettek állandó köteleket, sokszor közeli rokonok, családtagok fordultak egymás ellen, és két egymást követő tisztújításon is állhatott valaki más-más táborban.

A tisztújítások alkalmával általános gyakorlattá vált, hogy a kormány és hozzá lojális közegei kiválogatták az általuk megbízhatónak vélt egyéneket az egyes tisztségekre, és a nem – vagy már nem – kívánatos személyek ellen különböző vádakot hoztak fel annak érdekében, hogy pozíciójukat és a beléjük vetett bizalmat aláássák. A támadásokat Zemplén megye aktuális alispánja sem kerülte el. Szemere István megbuktatását és helyébe az ifjú, de a megyei ügyintézését kellőképpen ismerő báró Vay Miklós megválasztását már egy ideje tervezgették a megyében. Ennek érdekében, míg Szemere az országgyűlés ideje alatt távol volt, súlyos vádakkal léptek fel ellene a megyei pénzek hűtlen kezelését illetően, mondván, Sárospatakon közpénzből építtetett magának házat. Másrészt azzal is gyanúsították, hogy a megye által eladni rendelt gabona árából befolyó pénzből is kölcsönvett. Az utóbbit maga sem tagadta, de ezzel kapcsolatban meg kell említenünk – amit Völgyesi Orsolya is kiemel tanulmányában –, hogy a korszakban nem volt szokatlan, hogy a megyei tisztviselők a rájuk bízott közpénzből kölcsönvettek, ha rászorultak, de később visszafizették. A közösség is tudott erről, és egyes esetekben szó nélkül hagyták, míg máskor – a jelen esetben is – felhasználták egyes tisztségviselők leváltásához.⁴⁰ Szemere megbuktatását egyébként az udvar és a főispáni helyettes sem ellenezte, elsősorban az 1823. évi közgyűlésen mutatott ellenzéki magatartása miatt.⁴¹ Kazinczy azonban nem ítélte el őt, már csak a családjához fűződő rokoni szálak miatt sem. Szerinte Szemere egyetlen vétke az volt, hogy a megyegyűléseket követő összejövetelek tartásával, ebédek és vacsorák adásával, illetve rangjából fakadó egyéb reprezentációs és családi kiadásokkal a megelőző harminchét évben, melyet a megye szolgálatában töltött, jelentős adósságot halmozott fel. Ennek következtében pedig kénytelen volt kényszermegoldásokhoz folyamodni.⁴²

Levéltár Országos Levéltár (a továbbiakban: MNL OL) A 45 (Magyar Kancelláriai Levéltár. Acta praesidialia) 1827: 267.

³⁸ Kazinczy – Cserey Miklósnak, H. n. 1825. szept. 2. *KazLev. XIX.* 403.

³⁹ Balásházy János: *Az adó és még valami.* Pest, 1830. 61–63.; Balásházy János: *Észrevételek a honni gazdaságbeli szorgalomnak akadályairól s orvoslása módjairól.* Pest, 1831. 154–155.

⁴⁰ Völgyesi: *Etika és politika,* 38.

⁴¹ Erre lásd: Erdmann: *Zemplén vármegye reformellenzéke,* 8–11.

⁴² MTA KIK Kt. K 624. 49b.

Ellenségei végül elérték, hogy október 12-én lemondott alispáni hivataláról, miután az adminisztrátor nyíltan a szintén református Vay Miklóst vette pártfogása alá.⁴³ A megyében ugyanis mindenki számára nyilvánvaló volt, hogy Szemerétől csak ő tudja elvenni az alispáni tisztséget. Szilassy saját boldogulását is szem előtt tartotta, „hogy neki reformátusnak és nem mágnásnak, óvni kell magát a katolikusok és mágnások gyűlölségétől”.⁴⁴ Vay megválasztásával kapcsolatban azonban épp Szemere István hívei hangoztatták ellenvetésüket, mivel attól tartottak, hogy felemelkedését a többi mágnásé is követi majd, aminek következtében a köznemesek háttérbe szorulhatnak a vármegyén.⁴⁵ A mágnások elleni ellenszenv egyébként széles körben ismert, elterjedt volt, ami az egyszerű irigység és féltékenység mellett elsődlegesen arra a velük kapcsolatban fennálló gyanakvásra vezethető vissza, miszerint általában a király érdekeit helyezik előtérbe a rendekével szemben. Ebből kiindulva Kazinczynak sem tetszett az előretörésük. Az ifjú báró jelöltetésének sem örült, annak ellenére, hogy tisztelte őt, és a családjához is régóta barátság fűzte.

Vay édesanyja három tényezőt említett egyik levelében, ami szerinte fia megválasztását hátráltathatja: „...míg ellenjelöltjeinek éppen ez a szerencséjük; először is az, hogy: mágnás, a mágnásokban pedig nem igen bizik a nemesség, azt véelve, hogy a főurak mindenben csak az udvarral tartanak. Ötven alispán között eddig csak egyetlenegy főúr van. – Másodsor: Miklós még csak 25 éves; arra pedig még nincs példa, hogy ilyen fiatal embert állítottak volna valamelyik megye élére; többnyire 40-50 éves férfiakat szokta csak ez a kitüntetés érni. Végre pedig az is igen nagy akadály, hogy fiam protestáns, a mi Magyarországon minden alkalommal igen nagy hátrány.”⁴⁶

A másik jelölt, Szőgyény Ferenc szintén nagy jártassággal bírt a megyei politizálásban, mivel tizenkettedik éve (1815-től 1827-ig) töltötte be a másodalispáni tisztséget Zemplénben. Ezen hivatalra történő újbóli jelöltségét azonban presztízsből is visszautasította, minthogy nem akart egy huszoneves ifjú „alatt” tevékenykedni. Büszkeségét táplálta családi háttere is, hiszen testvére, Zsigmond (1776–1826) királyi személynök, majd alkancellár volt. Szemere Istvánhoz fűződő barátsága miatt azonban a mágnások – katolikus volta ellenére – nem támogatták első alispáni jelöltségét.⁴⁷ Rajtuk kívül a másik két rivális, Soós Pál és Szirmay Tamás táblabírák a megyében ismert és régóta birtokos család tagjai voltak.

Korteskedés

A választási kampányt illetően általánosságban elmondható, hogy a megyei közép- és kismesség a jómódú birtokos nemesség egy-két tekintélyes tagja köré tömörült, és ezek irányításával, valamint hathatós – főként anyagi – támogatásával vívták meg a választási harcot. A megyei arisztokrácia tagjai ezzel szemben tevőlegesen ritkán vettek részt a kampányban, de a pártfogoltjuknak nyújtott jelentős pénzügyi segítséggel nagymértékben befolyásolták a választás kimenetelét, mivel azt az érvelés és rátermettség mellett sokszor a jelöltek anyagi lehetőségei döntötték el. A század elejétől ugyanis az egész ország területén egyre elterjedtebbé vált a szegény bocskoros nemesség etetése-itatása annak érdekében, hogy az adott

---

⁴³ Szemere István lemondó beszéde. MTA KIK Kt. K 643. Szilassy József: Tekintetes Zemplén Vármegye részéről 1827-dik esztendőben, Octóber 15- dikén s több következő napjain S. A. Újhely [...] tisztválasztás alkalmatosságával mondott beszédek. Sárospatak, 1827. 158b–161a.

⁴⁴ MTA KIK Kt. K 624. 50b.

⁴⁵ MTA KIK Kt. K 624. 49–50.

⁴⁶ *Emlékek*, 128–129.

⁴⁷ MTA KIK Kt. K 624. 50a.

kortések utasítása szerint szavazzanak.⁴⁸ Zemplénben különösen fontos kérdéssé vált, hogy ki tudja jobban megnyerni őket, mivel a megye jelentős számú kis- és bocskoros nemesség otthona volt.⁴⁹

A Vay mellett korteskedők meglehetősen aktívak voltak. Kazinczy feljegyzéseiből tudjuk: „Már szombaton tele vala a Város a maga Restaurátoraival. Tizenöt szekér hozá a bort és főzeléket Golopról Báró Vay Miklóstól és Olasziból Lónyay Gábortól, a Gábor Ungvári Főispány fíjától, s egész nyáj ökrök hajatának a Matolay kertjébe”, Sátoraljaújhelybe.⁵⁰ Vasárnap este pedig ismét szekereken „hordták-be a Hegyaljáról és Toronyáról, Legenyéről, Mihályiból, Izsépből s a Bodrogközről a voksolókat, s a Matolay kertjében étették és itatták” őket.⁵¹ Vay Miklósné arról számolt be barátnőjének, hogy ekkorra már mintegy 2000 „közönségesebb rangú” választó gyűlt össze. „Éljen Vay! Izrael erőssége!” – kiáltozták, minthogy a protestánsok különösen szerették a bibliai mondásokat alkalmazni.⁵² Vay Miklós testvére, Lajos „éjfél tájban el ment a nép közé s meg akarta velük értetni, hogy meg kell várni a kijelölést”, mindez azonban hasztalan volt, minthogy tovább folytatták az „örömrivalgást”, sőt az ifjabb bárót vállukra vették, „mutogatták mint azon ember fivérét, kitől üdvösségüket reményltek”.⁵³

Miklósnak ezalatt a főispáni helyettes lakására kellett mennie, részint azért, hogy „kivonja magát a nép köréből”, részint, hogy elhitesse „ő nem vesz semmi részt a mozgalomban, annál kevésbé idézi azt maga elő”.⁵⁴ Bár Kazinczy – aki a „lélekvásárlás” módszerét mélyen elítélte – feljegyezte, hogy Vay Miklós szintén támogatta ezt a fajta szavazatszerzést.⁵⁵

A Vay mellett korteskedők közül elsősorban Vécsey Pál báró⁵⁶ és tanácsosa, Matolay Gábor szervezőmunkáját tekinthetjük kiemelkedőnek. A Matolay családdal kapcsolatban említésre méltó, hogy a megyében az új nemesek közé tartoztak, ennek ellenére Gábor ismert, befolyásos ügyvédnek és táblabírónak számított. Bár tehetségét Kazinczy sem vonta kétségbe, ellenszenvesnek találta őt, mivel szerinte „származatlansága miatt kissé erőszakolta a befolyást és szerepet”, másrészt mert a mágnások „szolgáltatába állva” az eredetileg evangélikus vallású férfi áttért a katolikus hitre, és folyamatosan élezte Zemplénben a felekezeti feszültséget. A különböző politikai érdekcsoportok küzdelmét ugyanis katolikus–protestáns

⁴⁸ A reformkori vármegyei választások kisnemesi szempontú mentalitástörténeti feldolgozására lásd: Bognár Katalin: *Kisnemesi mentalitás a reformkori követválasztások és tisztújítások tükrében*. ELTE BTK. PhD disszertáció. Kézirat. 2010. (<http://doktori.btk.elte.hu/hist/bognarkatalin/> [letöltés: 2017. máj. 20.]); A reformkori megyei választások mechanizmusára, eljárásjogára általánosságban lásd Dombóvári Ádám: *Megyei választások és szabályozásuk 1830–1844*. ELTE BTK PhD disszertáció. Kézirat. 2011. (<http://doktori.btk.elte.hu/hist/dombovariadam/diss.pdf> [letöltés: 2017. máj. 20.]

⁴⁹ 1834-ben a nemesség körülbelül 95%-át tették ki. Erdmann: *Zemplén megye társadalma*, 199.

⁵⁰ MTA KIK Kt. K 624. 50b.

⁵¹ MTA KIK Kt. K 624. 50b–51a.

⁵² *Emlékek*, 131.

⁵³ *Emlékek*, 131–132.

⁵⁴ *Emlékek*, 132.

⁵⁵ MTA KIK Kt. K 624. 51b.

⁵⁶ Vécsey Pál báró (1788–1861) mint Zemplén megyei ellenzéki képviselő vált ismertté, a pályakezdő Kossuth Lajos pártfogójaként. Kossuth 1824-ben az ő jogtanácsosa volt, majd az ő képviselőiében (távollévő főrend követeként) vett részt 1832-től a pozsonyi országgyűlésen, ahol elindította az Országgyűlési Tudósításokat.

ellentétként igyekezett beállítani.⁵⁷ Rajtuk kívül meg kell említeni még a nagy tiszteletnek örvendő katolikus gróf Schmidegg Ferenc volt diétai követ és a protestáns Balásházy János táblabíró hathatós támogatását.⁵⁸ Kazinczy szerint Balásházytól „nagyobb restaurátor nem vala”.⁵⁹ Így nem meglepő, hogy az ifjú báró lelkes támogatójaként már a pütkösi ünnepeket is nála töltötte Alsózsoltán, s míg vendéglátóját magasztalta, addig a „rettegett” Szemerét erőteljesen szidta.⁶⁰

Vay esélyeit növelte, hogy elkötelezett reformátusként egyházához szoros szálak fűzték, és ezáltal a megye protestáns nemességét maga mögé tudta állítani. Másrészt őt a katolikusok többsége is elfogadta, mivel a katolikus papsággal, egyházi vezetőkkel jó viszonyt ápolt. Példaként említhető az előkelő nemesi családból származó Viczmándy Lajos újhelyi plébános, aki szintén Vay mellé állt, mivel ő is úgy látta, hogy csak így lehet Szemerét leváltani. De feltehetőleg ebben szerepet játszott Balásházyt és közeli barátjának, Matolaynak a gyakori nála vendégeskedése is.

Az ifjú báró mellett történő határozott kiállítás háttérében Völgyesi Orsolya szerint egyfajta generációs konfliktus is húzódott, amelynek kapcsán Vay és az őt támogató Lónyay Gábor a már régóta hivatalban lévő és így az idősebb korosztályhoz tartozó megyei előljárók ellen léptek fel.⁶¹

Ha az előzetes esélyeket latolgatjuk, Vay tehát mindenképpen számíthatott – vallási hovatartozástól függetlenül – a prominens táblabírók, vagyis a megyei „intelligencia” többségének támogatására, illetve a mágnások és az ő befolyásuk alatt álló nemesek szavazataira, nem utolsósorban pedig a tisztválasztó közgyűlés elnöki feladatait ellátó főispáni helyettes pártfogására.

A választás

A választás napját a főispán vagy a helyettese határozta meg, és négy héttel a választás előtt hirdették ki a megyében. Így történt ez Zemplénben is.

A tisztújítás első napjára (október 15. hétfő) a megye minden részéből, sőt más megyékből is érkeztek nemesek, akik a reggeli istentisztelet után megtöltötték a vármegyeháza épületét és annak udvarát. A rendet hamar megtörte a részeg nemesek és cselédek tömege, az utóbbiakat ráadásul senki sem tiltotta ki, annak ellenére, hogy nem volt szavazati joguk. Kazinczy az események további menete kapcsán említi, hogy ebben a fegyelmetlenségben hirtelen „a sokaság felkapá Báró Vayt, lehozta udvarra, ott felállította egy asztalra”. Vay „mosolygva, örömmel eltelve szólla a maga népéhez, s kérte, eresztésék, mert addig nem lesz meg a Restauráció, míg ő a palotába fel nem megyen”.⁶²

A választási koreográfiát tekintve elsőként az alispán megválasztására került sor. Elvben a főispáni helytartónak jogában állt bárkit jelölni a hivatalokra, de bizonyos mértékig tekin-

---

⁵⁷ Kazinczy – Guzmics Izidornak. Újhely, 1825. aug. 1. *KazLev. XIX.* 375.; Kazinczy – gróf Dessewffy Józsefnek, Széphalom, 1825. aug. 21. Uo. 389.

⁵⁸ Balásházy mindemellett kiváló gazda és gazdasági szakíró is volt, akit Barta János Széchenyi „előfutárának” nevezett azon szempontból, hogy Széchenyit megelőzve jutott el a feudális rend elháríthatatlan bomlásának felismeréséig, s a feudális társadalmi intézmények bírálataán át követelte azok megváltoztatását. Az 1830-as évek elején a formálódó megyei reformellenzék, a liberálisok egyik jeles alakjává vált. A Zempléni Kaszinó főszervezőjeként is ismert. Róla részletesebben: Barta István: *Balásházy János pályafordulása*. Történelmi Szemle, 1. évf. (1958) 1–2. sz. 3–20.

⁵⁹ MTA KIK Kt. K 624. 48b.

⁶⁰ MTA KIK Kt. K 624. 48b.

⁶¹ Völgyesi: *Etika és politika*, 41.

⁶² MTAK KIK Kt. K. 624 51b.

tettel volt a megyei közvélemény, még inkább a kormányzat akaratára. Ennek megfelelően az első alispáni tisztségre – a megye főbb tisztviselőivel, táblabíróival és jelentősebb személyeivel történő előzetes tanácskozás után – a megyében létező „pártok” mindegyikéből állított jelöltet, akik tehát a következők voltak: Szőgyény Ferenc, Soós Pál, Szirmay Tamás, (Dókus László főjegyző)⁶³ és Vay Miklós, kit utoljára említett, mivel ő volt a legfiatalabb.⁶⁴ Mint fentebb utaltam rá, a megyében ekkor uralkodó álláspontok szerint Vay győzelmét egyedül Szemere veszélyeztethette volna, de ő már korábban kifejezte azon óhaját, hogy ne jelöljék újból. Ennek tudatában nem meglepő, hogy az utolsó név hallatán minden oldalról felhangzott az „éljen Vay!” üdvkiáltás. Majd a mágnások vállaikra emelték az új alispánt, akinek ezt követően a főispán átnyújtotta a megye pecsétjét.⁶⁵ Vay édesanyjának egyik levelében azt olvashatjuk, hogy fiát háromezer nemes egyhangúlag, közfelkiáltással választotta alispánná.⁶⁶ Bár e forrás használatakor figyelembe kell venni az édesanya elfogultságát is, az semmiképpen sem tagadható, hogy a bocskoros nemességnek a megyei választásokba, tanácskozásokba történő bevonásával a tisztviselőket már nemcsak 30–40 ember, hanem százak, nagyobb kiterjedésű megyékben valóban ezrek választották meg.⁶⁷ Ez pedig kitűnő hivatkozási alappá vált a tisztviselők számára, miszerint őket a közbizalom ültette a posztjukra.

A másodalispáni hivatalra négy jelöltet állított az adminisztrátor, akik közül szintén egyhangúlag választották meg a korábbi hadi főbeszedőt, Szirmay Józsefet.⁶⁸ Majd a hadi pénztárnok megválasztása következett. E tisztségre is négy jelöltet állítottak – Bodó Lajos, Mauks Mihály, Kaszner János és Dókus József személyében⁶⁹ –, azonban a szavazást meglehetősen botrányos jelenet előzte meg, melyről Kazinczy is részletesen beszámolt. Tőle tudjuk, hogy az addigi főszolgabíró, Mauks Mihályt és támogatóit komoly fizikai bántalmazás érte, melynek során egyesek Mauks „lábikráját”, mások karját, hátát verték kékre, s kevesen múltott, hogy meg nem fojtották.⁷⁰ Mauks és fő riválisa, Dókus József között azonban sem az erőnlét, sem a közfelkiáltásos szavazás nem tudta eldönteni a hivatal sorsát, így az adminisztrátor fejenkénti szavazást rendelt el. Ez az eljárás is számos visszaélésre adott lehetőséget, mivel „sokan ötször is visszafordultak, senki sem kérdé, ha van e jusa voksolni”, végül Dókus József győzött.⁷¹ A többi választott tisztségre nézve: Bodó Lajos maradt a házi pénztárnok, míg Kosuth Andrást főügyésszé kiáltották ki e napon.

⁶³ Ő előre kijelentette, szeretne inkább megmaradni addigi tisztségénél. A főispáni helyettes meg is erősítette főjegyzői hivatalában.

⁶⁴ Ezen előzetes konferenciákra lásd: Dobszay Tamás: *Politikai intézmények és választások a magyar kései rendiség időszakában*. In: Gergely Jenő (szerk.): *Fejezetek az új- és jelenkori magyar történelemből*. Budapest, 2006. 17–18.; az első alispáni hivatalra jelöltek. MNL OL B.- A - Z. m. Lt. SFL. IV. 2001/g. jkv. 1827: 1681. A jelölés csak az alispáni tisztség esetében volt kötelező (1723:56. tc.), de a főispánok általában a többi hivatal esetén is éltek e lehetőséggel. Eckhart Ferenc: *Magyar alkotmány- és jogtörténet*. Budapest, 2000. 224.

⁶⁵ *Emlékek*, 133.

⁶⁶ *Emlékek*, 130.

⁶⁷ A II. József korabeli népszámlálás adatai szerint a nemesség létszáma 4928 fő, ifj. Barta János számításai alapján ebből a felnőttek száma 3105 fő. Ifj. Barta: „*Ha Zemplin vármegyét az útas vizsgálja...*”, 204–205.

⁶⁸ MNL OL B.- A.- Z. m. Lt. SFL. IV. 2001/g. jkv. 1827: 1683. Szirmay azonban hamarosan lemondott hivataláról, így azt 1829. július 4-től Soós Pál addigi főszolgabíró töltötte be.

⁶⁹ MNL OL B.- A.- Z. m. Lt. SFL. IV. 2001/g. jkv. 1827: 1684.

⁷⁰ MTA KIK Kt. K 624. 52b.

⁷¹ MTA KIK Kt. K 624. 52b.

A tisztújítások második napján (október 16.) a főszolgabírókat és az egyéb kisebb tisztviselőket választották meg, illetve nevezték ki. Mint Vay Miklósné levelében olvashatjuk: „fiam érdeke is azt kívánta, hogy minden állás lehetőleg jól töltsék be, s a főispán is személyes jóakarója lévén, egészen át adta neki a választás vezetését, amit azután Miklósom annyi tapintattal és szerencsével vitt keresztül, hogy minden párt lehetőleg meg volt az eredménnyel elégedve”.⁷² Azonban, minthogy sem a jegyzőkönyvi bejegyzések, sem Kazinczy nem tesznek említést arról, hogy Vay átvette volna a vezetést, elnöklése feltehetőleg csak egy rövid, átmeneti időszakra szólhatott.

A visszaélések, választási kihágások azonban eszkalálódtak e napon, mely tény ellentmondani látszik Vay Miklósné fentebb idézet állításának. Már a hivatalokra jelölés folyamata is meglehetősen feszült, sőt fenyegető légkörben ment végbe, főként a főszolgabírók kandidátusa esetén. Az adminisztrátor ugyanis először – engedve a mágnásoknak – nem volt hajlandó Szemere rokonát, a szintén református Szemere Pétert jelölni a hegyaljai járás főszolgabírójának. Az arisztokrácia ugyanis tartott attól, ha nem tudják ellehetleníteni vagy legalább irányításuk alá vonni a tehetséges ifjút, idővel nagy veszélyt jelenthet rájuk. Veled szemben ezért szintén tetemes adósságára hivatkozva emeltek kifogást.⁷³ A kis- és középnemesség azonban kiállt Szemere mellett, s Szilassy a tömeg hatására kénytelen volt engedni. Végül Szemere elnyerte a tisztséget, a mágnások pedig tüntetőleg, ellenvéleményüket demonstrálva elhagyták a tisztújítás helyszínét, és sem a közgyűlésre, sem az azt követő ebédre nem tértek vissza.⁷⁴ A továbbiakban érdekeik képviseletében Matolay Gábor lépett fel oly módon, hogy cédulákra írta az általuk megválasztani kívánt személyek nevét, és ezeket átnyújtotta a főispáni helytartónak. Szilassy többnyire nekik is ítélte az adott megyei tisztséget, nem egyszer szembehelyezkedve a többség akaratával.⁷⁵ Vay egyik lelkes támogatója, Balás-házy János is feltehetőleg így lett szolgabíró a bodroglói járásban, noha a restauráció előtt mindenki azt hitte, nem keres hivatalt, főként nem testvére rovására.⁷⁶

Megválasztását követően Vay köszönő beszédében ígérte, hogy minden tőle telhetőt megtesz, hogy a szegény nép terhein könnyítsen, és elősegítse polgárosodásukat.⁷⁷ Ennek megfelelően az újonnan megválasztott alispántól minden „párt” nagyon sokat várt. A különböző érdekeknek megfelelni azonban igen nehéz, kiváltképp egy olyan vármegyében, ahol az egyik legintenzívebb küzdelem folyt a kormány és rendi ellenzéke, illetve az elavult intézmények és az új eszmék között. Mint Vay Miklósné levelében olvashatjuk, „ki itt a nép és a kormányzat között áll, annak felettebb nehéz állása van, különösen, ha az a meggyőződés él lelkében, hogy e kettőt nem lehet egymástól elszakítani, a mi családunknak pedig ősidők óta ez volt az alapelve”.⁷⁸

Vay nem sokkal a választás – és az országgyűlés befejezése – után értesült arról, hogy az uralkodó királyi kamarássá nevezte ki. Édesanyja ebben a zempléni rendek választásának „szentesítését” látta, s mint írta: „...nagy örömet okozott a kitüntetés a nemességnek. Miklóst és engemet pedig mily hálaérzettel töltött el a haza atyja iránt.”⁷⁹ Vay 1828. január 22-én

---

⁷² *Emlékek*, 133.

⁷³ MTA KIK Kt. K 624. 54a.

⁷⁴ MTA KIK Kt. K 624. 53b–54a.

⁷⁵ MTA KIK Kt. K 624. 54a.

⁷⁶ Erre lásd MTA KIK Kt. K 624. 55a. Egyéb teendőire hivatkozva azonban már a következő évben lemond tisztségéről.

⁷⁷ Vay Miklós beszéde. MTA KIK Kt. K 643. 161a–163b.

⁷⁸ *Emlékek*, 133–134.

⁷⁹ *Emlékek*, 135.

utazott Bécsbe, hogy személyesen mondjon köszönetet a királynak kinevezéséért, és letegye az esküt. Fontos megemlíteni, hogy a császári és királyi kamarási cím adományozása a felségi jogok körébe tartozott, melyért általában folyamodni kellett. Az adományozás előfeltétele a nemesi „őspróba” sikeres bizonyítása volt. Korszakunkban e „tisztességgel” – alkalmi udvari szolgálaton kívül – nem járt különösebb feladat, hivatal vagy felelősség, de jövedelem sem. E címmel főként a birodalmi nemesi vezető réteghez való tartozást szimbolizálták.⁸⁰

Vay Miklós alispáni tevékenysége

A választást követően a megyében a tényleges hatalom Vay Miklósnak a kezébe került. Gyakorlatilag ő irányította a vármegye mindennapi életét. A főispán és a főispáni helyettes távolléte esetén elnökölt a köz- és kisgyűléseken, ellenőrizte a tisztikar munkáját, felügyelte az adóbeszedést és a megyei pénztárat. Mindemellett igazságszolgáltatási funkciót is ellátott.

A hatékonyabb munkavégzés kedvéért Vay áthelyezte Zemplénbe családi székhelyét. Ezáltal Alsószolca helyett Golop vált állandó lakhelyévé, s miután 1828 áprilisában Bécsben feleségül vette báró Geymüller Henrik leányát, Geymüller Katalint, itt kezdték el közös életüket.⁸¹

Vay már hivatalviselése kezdetén komoly kihívások elé nézett, mivel a nyári szárazság csaknem az egész az ország területén „elrontotta” a termést, Zemplénben is jelentős nehézségeket okozva. Itt ráadásul tovább súlyosbította a helyzetet, hogy a megye felső, hegyvidéki, Galiciával érintkező területein a földek amúgy is nehezen művelhetők voltak. Ennek következtében aszályos időszakban – mint jelen esetben is – „valósággal ínség sújtotta” e részeket. Fokozta a problémát az ekkor jelentkező marhavész is, amelyben az állatállomány jelentős része elpusztult.⁸² Vay annak érdekében, hogy hathatósabban tudjanak segíteni, személyesen is ellátogatott e részekre felmérni a károkat.⁸³ Bár a vármegye a közgyűlési jegyzőkönyvek tanúsága szerint szigorú intézkedéseket vezetett be, azok csak átmenetileg enyhítettek a nehézségeken.⁸⁴

A megye politikai életében változást jelentett, hogy Szilassy József adminisztrátort az uralkodó 1828-ban Torna megye főispánjává nevezte ki, és Zemplén élére 1830-ban új főispán érkezett Majláth Antal személyében.⁸⁵ Majláth számára nem volt ismeretlen a megye, mivel a gimnáziumot Sátoraljaújhelyen végezte, és jogi tanulmányai után itt kezdte közéleti pályafutását is mint al-, majd főjegyző. A közgyűlési jegyzőkönyvekből, illetve Majláth

⁸⁰ E címről bővebben lásd: Gyáni Gábor – Kövér György: *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. Budapest, 2006. 61.; Vásárhelyi Miklós – Szluha Márton. (összeáll.): *Magyar császári és királyi kamarások ősfái. 1740–1918*. I. Budapest, 2005. Bevezető.

⁸¹ A Vay család tagjai a Geymüller bankházon keresztül intézték pénzügeiket, így a két család régóta ismerte egymást.

⁸² A keleti marhavész 1827-ben „tört be” hazánkba, és egészen 1842-ig kimutatható jelenléte. Erről lásd: Hutyra Ferenc: *A keleti marhavész*. Budapest, 1914.; Zlamál Vilmos: *A keleti marhavész*. Pest, 1841.

⁸³ *Emlékek*, 135.

⁸⁴ Az intézkedésekre lásd: Zemplén vármegye 1828 és 1830 közötti jegyzőkönyvi bejegyzéseit. Különösen: MNL OL B.-A.-Z. m. Lt. SFL. IV. 2001/g. jkv. 1828: 6.; 1829: 114., 230. Ezen súlyos válságnak és a következtében fellépő éhínségnek hatását az 1828. évi megyei összeírások is tükrözik.

⁸⁵ Főispáni beiktatására lásd: Kazinczy – ifj. B. Vay Miklósnak. Újhely, 1830. jún. 27. *KazLev. XXI.* 321–323.; Kazinczy – ifj. B. Vay Miklósnak. Újhely, 1830. jún. 29. Uo. 323.; Kazinczy – Guzmics Izidornak. Újhely, 1830. júl. 23. Uo. 346–348.; Kazinczy – Zádor Györgynek. H. n. 1830. aug. 10. Uo. 357–359.

Vaynak írt leveleiből kirajzolódik, hogy azonos politikai elvet vallottak, és a megye irányításában sem tértek el nézeteik, hatékonyan együtt tudtak működni.⁸⁶

Érdemes regisztrálni, hogy Vay alispánsága alatt a megyei kisebb gyűlések többségén, míg a közgyűléseken rendszeresen részt vett, elnökölt azokon, és a megyét fejlesztő több intézkedést hozott.⁸⁷ Különösen fontosnak tartotta az utak, hidak állapotának javítását, karbantartását, mivel a megye kereskedelmére – kiváltképp a hegyaljai borkereskedelemre – is rossz hatással voltak a sok esetben járhatatlan szakaszok. Ezen tevékenységét elsősorban az elnöklése alatt felállított „Kereskedői és más megyebeli országutak feltartását és készítését tárgyazó intézeteknek sikeres helyrehozatalán dolgozó kiküldöttség” iratain keresztül követhetjük nyomon, minthogy az ez ügyben kirendelt deputáció tagjaitól meghatározott időközönként kimerítő jelentéseket vart el a munkálatok haladásáról.⁸⁸ Ezekből megtudhatjuk, hogy sokszor komoly gondot okozott a munkaerő-, illetve az anyag- és eszközhiány, melyeken Vay a körülményekhez képest igyekezett segíteni. Ennek érdekében például összeíratatta a „csinált utak” munkálataihoz igénybe vehető, illetve az egész megyében rendelkezésre álló szekeres és gyalogszeres munkásokat, akiket szükség szerint egy-egy szakaszhoz kirendeltetett. Vay ellátta az elnöki teendőket a kiküldöttség időközönként összehívott ülésein, ahol a szolgabírók jelentései alapján intézkedett, hogy a munkálatokhoz szükséges új eszközök, építőanyagok (például kő, mész), illetve szakemberek, közmunkások lehetőleg kellő számban rendelkezésre álljanak, és a fizetésükről is gondoskodott. Összefogta a különböző szinteken és helyszíneken zajló munkálatokat, és a szükséges utasításokat kiadta a kirendelt úti „Comissariusoknak”. A munkálatok helyszíni felügyelete ezzel szemben elsősorban a másodalispán feladata volt.

Vay a hegyaljai borkereskedelem előmozdítására is nagy hangsúlyt fektetett. Erre ő maga is kitért táblabírói kinevezéséhez csatolt kérvényében.⁸⁹ Megemlítendő, hogy a tokaj-hegyaljai szőlőművelés és borkereskedelem helyreállítása és fellendítése érdekében, különösképp a borok hamisításának megakadályozására már az 1825–1827. évi országgyűlésen felállítottak egy országos bizottságot báró Eötvös Ignác (1763–1838) Abaúj vármegyei főispán, királyi főpohárnok vezetésével.⁹⁰ E bizottság tagja volt gróf Schmeidegg Ferenc és Szemere István is, Zemplén vármegye akkori két országgyűlési követe. Szemere azonban 1829-ben meghalt, és helyére Eötvös Vayt javasolta felvenni. Választását többek közt azzal indokolta, hogy az alispán „személyében a közbizalom legnagyobb mértékben egyesül”.⁹¹ Mindemellett családi vállalkozásának köszönhetően e téren sem volt laikus. A nádor végül 1829. október 16-án kinevezte őt a bizottmány tagjává.⁹²

⁸⁶ *Emléklapok vajai báró Vay Miklós életéből*, 119.

⁸⁷ A közgyűlési jegyzőkönyvek közül az 1829. év második felét tartalmazó azonban hiányzik.

⁸⁸ Ezekre lásd az 1827–1830 közötti közgyűlési iratokat. Különösen: MNL OL B.- A.- Z. m. Lt. SFL. IV. 2001/g. jkv. 1827: 1730., 1764.; illetve a sárospataki Vay iratanyagban: SRKL K. ii. II.2. (Vay család golopi levéltára. Vay Miklós kancellár iratai (1823–1894). Zemplén vármegyei jegyző és alispán 1829–1831.) a–b.; SRKL K. kk. I. 4. 22. cs.

⁸⁹ Vay táblabírói kinevezéséhez csatolt kérelme. 1832. márc. 22. MNL OL A 39 (Magyar Kancelláriai Levéltár. Acta generalia. 1770–1848.) 1832:3394.

⁹⁰ Erre lásd: 1827. évi 31. tc.; a szőlőművelés és a borkereskedelem helyreállításáról a tokaj-hegyaljai országrészekben. (<http://100oev.hu/index.php?a=3&param=5110>. [letöltés: 2017. máj. 5.]

⁹¹ Eötvös Ignác levele Zemplén megye Rendjeihez. 1829. okt. 15. MNL OL B.- A.- Z. m. Lt. SFL. IV. 2001/g. jkv. 1829: 2231.

⁹² Vay kinevezése: MNL OL B.- A.- Z. m. Lt. SFL. IV. 2001/g. jkv. 1829:2230.

A fent említett bizottság mellett Vay több, az alispáni teendőin túlmutató, országos hatókörű megbízást is elvállalt. Példaként említhető, hogy 1830-ban a galíciai részek visszacsatolására kinevezett országos bizottság tagjai közé is beválasztották.

Vay megyén túli kapcsolatai és politikai fordulata

Vaynak kezdetektől fogva a megyei kereteken túlmutató tervei voltak. Ennek érdekében folyamatosan tájékozódott az országos eseményekről. Politikai beállítottságukat illetően különböző emberekkel állt kapcsolatban, akik informálták mindarról, ami Pesten és a megyékben vagy Bécsben történt. Baráti kapcsolatot ápolt például Szógyény Lászlóval, Szógyény Zsigmond személynök fiával, kit 1823-ban ismert meg pesti jurátusi gyakorlata idején, amit a személynök mellett töltött.⁹³ E kapcsolat annak ellenére is fennmaradt, hogy Vay Szógyény Zsigmond testvére, Ferenc ellenében nyerte el az alispáni tisztséget.

Még bécsi tanulmányai alatt kötött ismertséget gróf Gyulay Lajossal, aki az 1820-as évek elején szintén a császárvárosban tartózkodott, s szabadidejét többször a Vay bárók, Miklós és Lajos társaságában töltötte. Kapcsolatuk a későbbiekben sem szakadt meg. Vay neve többször felbukkan Gyulay naplójeljegyzéseiben, amiből többek közt kitűnik, hogy az ifjú báró pályafutásának zempléni korszakát is jól ismerte.⁹⁴ A bécsi eseményekről a Geymüller család tagjai is értesítették, de amikor ott tartózkodott, rendszeresen látogatást tett a kancellárián is. Gróf Reviczky Ádám kancellár személyes jóakarója lévén mind alispánsága alatt, mind a későbbiekben segítette őt. Példaként említhető, hogy ő járt közben az uralkodónál annak érdekében is, hogy Borsod vármegyében a helyettese, azaz adminisztrátor lehessen 1831-ben.

Az alispánsága idején Vay gróf Dessewffy Józseffel is több levelet váltott, kit az édesapja révén ismert meg. A gróf 1829-ben írt egyik levelében például közbenjárását kérte annak érdekében, hogy Marcell fiát a főispáni helytartó Zemplén vármegye tiszteletbeli jegyzőjévé nevezze ki, s kérte Vayt, segítse majd őt, hogy beletanuljon a megyei igazgatás gyakorlatába.⁹⁵ Dessewffy József másik két fiával, Auréllal és Emillel később Vay az országos politika terén működött együtt, s mint a „fontolva haladó” vezető politikusai váltak ismertté.

Mindemellett rendszeresen tájékoztatták Vayt mind a hozzá közelebb, mind a távolabb eső megyei tisztújítások eredményeiről. Az 1828. évi Komárom vármegyei restaurációról is annak eredményeiről például Balásházy Tamás informálta.⁹⁶

Ha a szűkebb pátriáját vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy támogatói köre jelentősen megváltozott 1827 és 1831 között. Vay ugyanis alispánsága, különösen az 1830. évi országgyűlés alatt a kormányzat felé kezdett orientálódni, míg például Lónyay Gábor, Vécsey és Szirmay az ekkor formálódó liberális reformellenzékiség képviselőivé váltak. Eltérő politikai nézetüket jelzi, hogy 1831 januárjában az ellenzék már szervezeten lépett fel az országgyűlésről hazatérő első követ ellen. A Vay elleni támadás kiváltó oka az volt, hogy az újoncjánlás kérdésében követtársával nem egyformán szavazott. Szirmay Antallal ellentétben ő a király

---

⁹³ Angelovics Helga: *Báró Vay Miklós neveltetése és tanulmányai (1810–1825)*. KÚT, (2015) 1. sz. 51. Szógyény egy 1862. január 22-én kelt királyi oklevélben engedélyt kapott arra, hogy nevét és címerét egyesítse felesége családnevével és címerével, s ezt követően a Szógyény-Marich László nevet használta.

⁹⁴ Gr. Gyulay Lajos maga keze és könyve II. "... barátom a túlvilágon is": Döbrentei Gábor és gróf Gyulay Lajos naplójeljegyzései: 1835. május – 1861. október 28. Sajtó alá rendezte, jegyz. és bev.: Hász-Fehér Katalin. Szeged, 2011. 55–56.

⁹⁵ gr. Dessewffy József levele Vay Miklóshoz. Szántó, 1829. máj. 12. SRKL K. ii. II. 2/a.

⁹⁶ *Emléklapok vajai báró Vay Miklós életéből*, 120–123.

kérésének engedve a kért újoncmennyiséget megszavazta, így a megye szavazata elveszett, és bizonyos mértékig presztízse is sérült.⁹⁷

Fontos kitérnünk ezen a ponton az előzményekre. Az európai politikai viszonyokra és háborús eseményekre hivatkozva az uralkodó az országgyűlésen ötvenezer újoncot kívánt az országtól oly módon, hogy a magyar ezredek pótlására harmincezer azonnal a helyszínen irányítanak, a kisebbik részt pedig csak akkor vetnék be, ha a birodalom védelme ezt a jövő országgyűlésig (1831. október 2.) szükségessé tenné. Vay a többséggel egyetértve huszonnolcezer újoncot megajánlott, és az előzetes feltételek mellett a kívánt húszezerrel is hajlandó volt ezt a számot megnövelni.⁹⁸ Ennek kapcsán fontos megjegyeznünk, hogy a követek alaputasítása úgy rendelkezett a „katonaságban kívánt segedelmek adattatását” illetően, hogy az 1715:8. és az 1741:63. törvénycikkekben foglaltakhoz tartás magukat.⁹⁹ Azonban az állandó hadsereg felállítását elrendelő törvénycikk (1715:8. tc.) meghozatalakor, illetve később is a rendek és a királyok elmulasztották, hogy normatív szabályokat dolgozzanak ki a *contributio* (adó) összegéről és a felállított hadsereg létszámáról.¹⁰⁰ Ennek következtében a király országgyűlésről országgyűlésre *subsidiium* (segélyt) kért a rendektől, ami önkéntes, és mindig csak konkrét esetre és megszabott időre szólt.¹⁰¹ Az idézett 1741: 63. törvénycikk arra utal, hogy egyedi, a jövőre nézve nem kötelező döntésről van szó. Az utasítás szövege kitért az 1802. évi 1. törvénycikkre is, amely kimondja, hogy a „hadi erőnek kipótlására” a katonaság fenntartását csak három évre vállalta az ország, ezt követően visszatérnek a „katonafogdosás” módszeréhez, illetve hangsúlyozták, hogy hasonló „segedelem” csak az országgyűlésen adható.¹⁰² Ugyanakkor a fent említett törvénycikkekben foglalt kitételek mellett a megye nemessége hajlandó *subsidiium* adására, ha annak szükségéről értesítik őket.¹⁰³ Ennek megfelelően a követek október 18-án kelt jelentésükben értesítették a megyét, és további utasítást kértek arra nézve, hogyan szavazzanak. A megye azonban csak november 9-én fogalmazta meg az erre vonatkozó „*instructióit*”, amit annak ellenére, hogy „rendkívüli postán” küldtek el, Vay november 16-ai követjelentése alapján csak november 13-án kaptak

⁹⁷ Szatmár megye szavazata is elveszett, illetve a következő négy megye tartózkodott: Hont, Veszprém, Baranya és Szabolcs. Pest vármegye egyszerre, azonnal kiállított volna negyvenháromezer újoncot.

⁹⁸ E feltételekre lásd: Bertha Sándor: *Országgyűlési tárcza 1831-ről*. Pest, 1843. 170.

⁹⁹ Zemplén vármegye követutasítása B.-A.-Z. m. Lt. SFL. IV.2001/h. (Zemplén Vármegye Nemesi Közgyűlésének, Bizottmányának és Haynau-féle közigazgatásának iratai. Közgyűlési, bizottmányi és megyei közigazgatási iratok) 1830. Loc. 289. No.1576.

¹⁰⁰ *contributio* (adó) alatt a 18. századtól a nem nemesek által fizetett pénzbeli terhet értjük.

¹⁰¹ *subsidiium* (segély): országgyűlés ajánlja, önkéntes, határozott időre szól. A nem nemesek mellett a nemesség is részt vállal belőle. A felajánlás lehet pénz, termény vagy katona.

¹⁰² Az 1802. évi országgyűlésen a rendek az állandó hadsereg három éven át vállalt kiegészítésén túl azt is megszavazták, hogy három éven belüli háború esetén tizenkétezer újoncot kiállítanak. Tették ezt annak ellenére, hogy a törvény értelmében békében egy jövőendő háború esetére nem ígérhető katona, mert az *subsidiium*nak számít, ami csak országgyűlésen, háború esetén adható. Ugyanígy békeidőben előzetesen ajánlottak segélyt egy esetleges háborúhoz 1807-ben és 1808-ban is. Az 1802. évi segedelem (*auxilia*) adása viszonyítási alappá vált. Mint Poór János fogalmazott: ahogy „az országgyűlés szabadon dönthet arról, szab-e feltételeket a királynak *subsidiium* fejében, szabadon dönthet arról is, mikor ad segélyt. Csak háborúban, vagy békében is?” Poór János: *Adók, katonák, országgyűlések 1796–1811/12*. Budapest, 2003. 131.

¹⁰³ Zemplén vármegye követutasítása. B.-A.-Z. m. Lt. SFL. IV.2001/h. iratok. 1830. Loc. 289. No.1576.

kézhez, ami már késő volt.¹⁰⁴ A megye rendjei ennél még súlyosabbnak vélték, hogy Vay ki-nevezést fogadott el az udvartól,¹⁰⁵ ami számukra az alispán kormányhoz állásának bizonyítékát jelentette.¹⁰⁶

Összegzés

Dolgozatomban arra törekedtem, hogy Vay Miklós kezdeti, Zemplén megyei közéleti pályafutását bemutassam, elhelyezve azt a kor arisztokrata gyakorlatában, rámutatva az ettől való kisebb eltérésekre, illetve azok lehetséges okaira.

Láthattuk, hogy Vay egyetemi tanulmányait követően, 1825-ben a megye szolgálatába állt, s mint al-, majd főjegyző ismerte meg annak működését. Felkészültségének, tájékozottságának, kapcsolatainak és nem utolsósorban családjának köszönhetően gyorsan emelkedett a ranglétrán, s 1827-ben, mindössze huszonöt évesen már alispánná választották. Az 1827-es tisztújítással s előzményeivel ezért is részletesebben foglalkoztam. Ennek részeként kitértem Vay támogatói körére, s láthattuk, hogy a báró annak érdekében, hogy a régóta hivatalban lévő alispánt leváltásák, maga mellé tudta állítani – ha csak egy rövid időre is – mind a köznemességet, mind a mágnásokat, felekezeti hovatartozástól függetlenül. Az ambiciózus ifjú azonban szerteágazó kapcsolatrendszerét és családjá ismertségét kihasználva kezdetűl tágabb keretek között gondolkodott. Ezt az 1830. évi országgyűlési szereplése is alátámasztja, amit követően valóban kilépett az országos színtérre.

HELGA ANGELOVICS

The early political career of Miklós Vay in Zemplén county (1825–1831)

In my thesis I aim to present a relatively short period in the life of an exceptionally prominent conservative politician of the 19th century, Baron Miklós Vay's (1802–1894), when he worked as notary, then deputy lieutenant (vicecomes) in Zemplén county. His career is worth examining, and still has not been investigated in detail.

As it has not yet been analyzed, one can only learn of his activities from the relatively small number of archival sources and on the basis of a few written records. In my work I have focused my attention on Vay's activities in Zemplén county from 1825 to 1831. I studied it in the context of the political activity of the Hungarian aristocracy in the period ranging from 1790 to 1848. As Vay's person is in the center of my research, I present his appointments and election to the offices, and his supporters in the county and later in the country and empire, too.

I can only give a general picture of Vay's activities from these archival documents, which is an important aspect in itself as well, and can also provide useful information for an eventual complete Vay-biography in the future.

---

¹⁰⁴ A szavazás november 12-én volt. Zemplén megye követeinek 1830. november 16-ai jelentésének másolata. MNL OL R 94. (Kossuth Gyűjtemény. Kossuth Lajos Zemplén Megyei Közéleti tevékenységével kapcsolatos iratok 1818–1835) 1830. (= MNL OL X 1532)

¹⁰⁵ Borsod megye főispáni helytartójává nevezte ki az uralkodó. Erre lásd: MNL OL A 39 1830: 15021.

¹⁰⁶ A Vay elleni fellépésre részletesebben lásd: Barta István: *A fiatal Kossuth*. Budapest, 1966. 34–36.